

PRZEMOC W RODZINIE I W SZKOLE.

Streszczenie

Przemoc jest zjawiskiem powszechnym, które występuje w rodzinnych domach, a także szkołach. Występuje w wielu formach i rodzajach i powiązana jest również z zachowaniami agresywnymi. Regulacje w sprawie przemocy w rodzinie zawarte są w Ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Szczególną formą ochrony i pomocy ofiarom jest procedura „Niebieskie Karty”. Przemoc w szkole to zjawisko, z którym walkę w pierwszej kolejności powinni podejmować nauczyciele i pedagodzy pracujący w szkołach. Profilaktyka przemocy w szkole podzielona jest na trzy etapy.

Słowa kluczowe: przemoc, „Niebieskie Karty”, przeciwdziałanie, ofiara

Przemoc – formy i rodzaje

Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że przemoc, niezależnie od formy, w której występuje, stanowi pogwałcenie podstawowych praw człowieka. Niszcząc godność, pozbawiając szacunku i zaufania do ludzi wpływa wręcz destrukcyjnie na osobę, która jej doświadczyła. (Badura-Madej, Dobrzyńska-Mesterhazy, 2000 s. 8). Przemocą jest „intencjonalne działanie lub zaniechanie jednej osoby wobec drugiej, które wykorzystując przewagę sił narusza prawa i dobra osobiste jednostki, powodując cierpienia i szkody”. Jednak aby ocenić, czy dane zachowanie kwalifikuje się jako przemoc, należy zbadać, czy zachowanie lub zaniechanie spełnia następujące warunki:

- 1) jest intencjonalne;
- 2) występuje wyraźna przewaga jednej osoby nad drugą;
- 3) doszło do naruszenia praw i dóbr osobistych drugiej osoby;
- 4) osoba doznająca przemocy odczuwa cierpienie, ponosi szkody fizyczne i psychiczne (niebieskalinia.info dostęp 25.11.2019).

Przemoc może występować w różnych formach. Kierując się kryterium jej przejawu można wyodrębnić przemoc psychiczną, fizyczną i seksualną. Przemoc fizyczna jest to zachowanie, którego skutkiem może być uszkodzenia ciała. Nie ma jednak znaczenia, czy do takiego uszkodzenia dojdzie. Przejawem takiej przemocy może być np. szarpanie za włosy, kopanie czy też policzkowanie. Przemoc seksualna jest to podjęcie aktywności seksualnej bez zgody drugiej osoby lub wykorzystanie stanu jej nieświadomości. Przykładem może być gwałt lub filmowanie stosunku seksualnego. Natomiast do przemocy psychicznej można zaliczyć np.: wykorzystywanie emocjonalne, grożenie, stosowanie przymusu, wzbudzanie poczucia winy. Tę formę przemocy ciężko jest udowodnić, a bardzo często uważana jest za gorszą niż przemoc fizyczna. Wszystko dlatego, że obniża poczucie własnej wartości drugiego człowieka (Badura-Madej, Dobrzyńska-Mesterhazy, 2000, s. 14–16).

Przemoc związana jest również z agresją. Pojęcia te bywają nawet używane zamiennie. Wynika to z faktu, iż zachowania agresywne są formą przemocy. Agresja jest zamierzonym i świadomym działaniem, którego celem jest wyrządzenie drugiej osobie szkody: fizycznej, psychicznej bądź też materialnej (Dworzecki, 2010, s. 13–14). Jacek Dworzecki w podręczniku akademickim *Taktyka i techniki interwencji* wyróżnia następujące formy agresji:

- 1) agresja bezpośrednia;
- 2) agresja pośrednia – nakłanianie innych osób do bycia sprawcą;
- 3) agresja zbiorowa – liczba sprawców jest większa niż jeden;
- 4) agresja jednostkowa – jest tylko jeden sprawca;
- 5) agresja fizyczna – używanie siły fizycznej przeciwko komuś, np. uderzenie kogoś;
- 6) agresja psychiczna – np. poniżające traktowanie drugiej osoby;
- 7) agresja werbalna – inaczej słowna, np. wyzwiska;
- 8) agresja niewerbalna – np. rozpowszechnianie za pomocą środków masowego przekazu nieprawdziwych informacji na temat innej osoby;
- 9) agresja instrumentalna – jest środkiem do osiągnięcia pewnego celu;
- 10) agresja zamierzona – jest celem;
- 11) agresja skierowana na osoby – czyli właśnie przemoc;
- 12) agresja skierowana na przedmioty – akt wandalizmu;
- 13) agresja przeciwko sobie – inaczej autoagresja.

Przemoc w rodzinie. Formy pomocy dla ofiar przemocy. Procedura „Niebieskie Karty”

Szczególnym rodzajem przemocy jest przemoc występująca w rodzinie. *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* (Dz.U. 2005

Nr 180 poz. 1493) w art. 2 pkt. 2 definiuje przemoc w rodzinie jako jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą. Każda ofiara przemocy w rodzinie może liczyć na bezpłatną pomoc ze strony państwa. Formy tej pomocy ustalone są w art. 3 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. (tamże) o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Pierwszą wymienioną formą jest poradnictwo medyczne, psychologiczne, prawne, socjalne, zawodowe oraz rodzinne. Każda ofiara ma również prawo do wsparcia, interwencji kryzysowej, a także ochrony przed postępującym krzywdzeniem. Ochrona ta polega na uniemożliwieniu osobom stosującym przemoc korzystanie ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania oraz zakazaniu kontaktowania się i zbliżania do osoby pokrzywdzonej. Osoby, które doświadczają przemocy w rodzinie, mogą liczyć na schronienie w specjalistycznych ośrodkach wsparcia. Mogą również uzyskać pomoc w uzyskaniu mieszkania, jeśli nie posiadają tytułu prawnego do zajmowanego wspólnie ze sprawcą przemocy lokalu. Kolejną formą pomocy jest badanie lekarskie. Przeprowadzane jest w celu ustalenia przyczyn oraz rodzaju uszkodzeń ciała, a następnie wydania w tym przedmiocie odpowiedniego zaświadczenia lekarskiego.

Szczególną formą pomocy ofiarom przemocy w rodzinie jest procedura „Niebieska Karta”. Została ona opracowana przez Komendę Główną Policji i Komendę Stołeczną Policji na podstawie współpracy z Państwową Agencją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Została wprowadzona w 1998 r. Obecnie nie jest wymagana zgoda osoby dotkniętej przemocą, aby podjąć interwencję w oparciu o tę procedurę. Cała procedura oraz wszystkie niezbędne wzory formularzy określone są w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” i wzorów formularzy „Niebieska Karta”. Rozporządzenie zostało wydane w oparciu o art. 9d ust. 5 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Czynności w ramach procedury podejmowane i realizowane są przez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji, oświaty i ochrony zdrowia. Do podjęcia czynności wystarczy jedynie uzasadnione podejrzenie, że w danej rodzinie dochodzi do przemocy. Przedstawiciele wymienionych instytucji tworzą razem Zespół Interdyscyplinarny, który powołuje Grupę Roboczą. W jej skład wchodzi służby, których pomoc będzie najbardziej wskazana w danej sytuacji. Uczestnikami procedury są osoby doznające przemocy. Jeśli jest to osoba pełnoletnia, uczestniczy osobiście. Natomiast niepełnoletni mogą być reprezentowani przez: rodzica, oczywiście jeśli nie jest sprawcą, ani sprawcy nie ukrywa;

faktycznego opiekuna; pedagoga; kuratora rodzinnego. Uczestnikiem jest również osoba, która jest podejrzewana o stosowanie przemocy. Procedura „Niebieskie Kartki” składa się z sześciu kroków.

Krok pierwszy, czyli wszczęcie procedury, następuje poprzez wypełnienie „Karty A”, która stanowi zbiór informacji o osobie doznającej przemocy i jej sytuacji. Osoby uprawnione do jej wypełnienia to:

- 1) funkcjonariusze policji;
- 2) pracownicy socjalni;
- 3) pracownicy oświaty;
- 4) przedstawiciele ochrony zdrowia;
- 5) członkowie gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych.

Wypełnioną kartę należy przekazać do przewodniczącego Zespołu Interdyscyplinarnego w ciągu siedmiu dni. Następnie przewodniczący obowiązany jest przekazać ją w ciągu 3 dni członkom Zespołu, który z kolei powołuje Grupę Roboczą. Osoba, co do której zachodzi podejrzenie, iż jest ofiarą przemocy w rodzinie, otrzymuje „Kartę B”, w której znajdują się prawne i praktyczne informacje mogące jej pomóc. Krok drugi to opracowanie indywidualnego planu pomocy. Grupa Robocza zapoznaje się z informacjami, które znalazły się w „Karcie A” i następnie zaprasza osobę dotkniętą przemocą na spotkanie. Jego data ustalana jest możliwie najszybciej w granicach od siedmiu do trzydziestu dni od podjęcia interwencji. Celem takiego spotkania jest pozyskanie jeszcze dokładniejszych informacji, poznanie potrzeb i oczekiwań osoby potrzebującej pomocy. Na tej podstawie powstaje diagnoza całej sytuacji, a następnie przygotowany zostaje indywidualny plan pomocy. Wszystko to zapisywane jest w „Karcie C”. Trzeci krok to oddziaływanie na sprawcę przemocy. Po spotkaniu z osobą doznającą przemocy Grupa Robocza organizuje kolejne, na które zaproszona zostaje osoba stosująca przemoc. Głównym celem tego spotkania jest zaapelowanie do zaprzestania stosowania przemocy. Wszystko spisywane jest w „Karcie D”, która zawiera opis działań podjętych w stosunku do osoby stosującej przemoc, a także spis jej zobowiązań. W tym etapie, jeśli zachodzą szczególnie okoliczności, Zespół Interdyscyplinarny ma prawo wystąpić do prokuratury, aby zastosować środki zapobiegawcze, którymi mogą być nawet tymczasowe aresztowanie. Inną możliwością jest skierowanie sprawcy przemocy do programu korekcyjno-edukacyjnego. Należy to już jednak do kompetencji sądu. Czwartym krokiem jest realizacja indywidualnego planu pomocy. W tym etapie członkowie Grupy Roboczej pomagają osobie doznającej przemocy w realizacji założeń zawartych w opracowanym wcześniej planie. Przejawem tego wsparcia mogą być np. konsultacje psychologiczne. Kolejnym zadaniem członków Grupy Roboczej jest monitorowanie sytuacji w domu poprzez organizowanie spotkań z osobą doznającą przemocy, jak również z tą, która dopuszcza się jej stosowania. Członkowie

wymieniają się swoimi spostrzeżeniami i informacjami, aby na bieżąco dokonywać niezbędnych zmian w planie. Krok piąty stanowią zdarzenia niebezpieczne w trakcie procedury „Niebieskie Karty”. W sytuacji, gdy akty przemocy nie ustały mimo podjęcia procedury, ofiara przemocy domowej powinna za każdym razem wzywać policję bądź też informować o tym fakcie członków Grupy Roboczej. W takim przypadku wezwany funkcjonariusz policji ponownie wypełnia „Kartę A”, która zostaje dołączona do całej dokumentacji. Następnie po poinformowaniu członka Grupy Roboczej w „Karcie C” tworzy się odpowiednią notatkę bądź też powstaje odrębna notatka służbowa, która dołączana jest do całej dokumentacji. Ostatnim, szóstym krokiem, jest zakończenie procedury. Najczęstszym powodem zakończenia procedury jest „ustanie przemocy i uzasadnione przypuszczenie o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy”. System „Niebieskie Karty” niewątpliwie niesie za sobą dużo korzyści dla osób doznających przemocy w rodzinie. Należy do nich zaliczyć m.in:

- 1) pomoc w zapewnieniu bezpieczeństwa;
- 2) wsparcie;
- 3) stałe monitorowanie sytuacji;
- 4) działania podejmowane w celu zmiany zachowania osoby stosującej przemoc (Durda, 2015, dostęp 25.11.2019).

Kolejną ważną formą pomocy dla ofiar przemocy domowej jest Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”. Zostało utworzone z inicjatywy Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w 1995 roku.

Przemoc w szkole. Czynniki, profilaktyka i obowiązki nauczycieli

Kolejnym miejscem, w którym niestety występuje przemoc, jest szkoła. Skutki tego, czego mogą doświadczać dzieci, nie zamykają się tylko w obszarze szkoły, ale mają wpływ na funkcjonowanie w środowisku pozaszkolnym. W szkołach oprócz opisanych już wcześniej form przemocy (fizycznej i słownej) występują również inne, takie jak:

- 1) przemoc społeczna – przykładem może być izolowanie rówieśników z grupy;
- 2) przemoc pisemna – czyli wypisywanie obraźliwych uwag czy znaków;
- 3) przemoc w sieci (przemoc elektroniczna) – rozsyłanie za pomocą portali społecznościowych lub mailowo obraźliwych treści na temat danej osoby.

W przypadku przemocy w szkole bardzo ważne jest, aby reagować na czas i nie usprawiedliwiać jej dorastaniem. Uczeń doświadczający przemocy musi zmierzyć się z poważnymi skutkami, które niejednokrotnie mają wpływ na jego późniejsze

dorośle życie. Takie dziecko powinno otrzymywać wsparcie ze strony nauczycieli, pedagogów oraz rodziców. Wśród najczęstszych skutków przemocy w szkole wymienia się:

- 1) stosowanie przemocy (odgrywanie się) na innych uczniach;
- 2) rozwój problemów emocjonalnych, behawioralnych, a w późniejszym wieku mogą wystąpić problemy w związku;
- 3) poczucie samotności i wycofania;
- 4) wystąpienie lęku społecznego;
- 5) znaczące obniżenie poczucia własnej wartości;
- 6) pojawienie się dolegliwości fizycznych;
- 7) problemy w szkole: opuszczanie lekcji, obniżenie ocen;
- 8) wzrost agresji lub rozwój depresji;
- 9) stosowanie przemocy wobec innych w dorosłym życiu (*Przemoc w szkole. Wszyscy możemy pomóc to powstrzymać*, 2003, dostęp 30.11.2019).

Warto pamiętać, że uczniowie będący ofiarami przemocy w szkole niechętnie dzielą się swoimi przeżyciami, a bardzo często ukrywają ten fakt przed osobami dorosłymi.

Na ryzyko wystąpienia w szkole przemocy wpływ ma bardzo wiele czynników, które można podzielić na cztery grupy. Pierwszą z nich jest niewłaściwy system norm. Nie chodzi tutaj o samą treść przyjętych norm, ale również o ich przestrzeganie, i to nie tylko przez uczniów, ale również nauczycieli czy dyrektora szkoły. Mogą pojawiać się również problemy w postaci różnych poglądów na temat wychowania. Drugą grupę stanowi brak reakcji na zachowania agresywne. Przede wszystkim razi jest brak tej reakcji ze strony nauczycieli i świadków zdarzenia. Zdarza się, że konflikty, które powstały między dziećmi, nie są traktowane poważnie i przez to długo pozostają nierozwiązane. Trzecia grupa to czynniki związane z organizacją nauczania. Często wpływ na zachowania będące formą przemocy wobec innych jest po prostu fakt, że uczniowie się nudzą i szukają sobie jakiegoś ciekawego zajęcia. Może być to związane również z brakiem możliwości wyciszenia się czy odpoczynku. Z kolei na to wpływ ma duży hałas i stosunkowo mała przestrzeń szkolna. Ubogacenie ofert zajęć pozalekcyjnych mogłoby wpłynąć na zmniejszenie wystąpienia przemocy. Grupa czwarta to czynniki związane z relacjami uczeń – nauczyciel – rodzic. Nie najlepsze relacje uczniów z nauczycielami, którzy często są już sfrustrowani swoją pracą, ma wpływ na poziom zaufania do nich, przez co uczniowie często nie chcą nawet podjąć rozmowy z nauczycielem czy też rodzicami o swoich problemach (*Przemoc w szkole – definicje, charakterystyka i opis zjawiska*).

Mimo tego, że uczniowie często nie zgłaszają swoich problemów, istnieje kilka symptomów, które powinny zaniepokoić każdego nauczyciela i rodzica. Należą do nich:

- 1) unikanie szkoły: symulowanie choroby, płacz;
- 2) unikanie integracyjnych spotkań z innymi uczniami;
- 3) zmiany w zachowaniu;
- 4) niespójne tłumaczenia w przypadku np. zgubienia pieniędzy, zniszczonego ubrania lub innych osobistych rzeczy;
- 5) w przypadku nastolatków częstym przejawem jest chęć „rzucenia szkoły” i częste wagary (*Przemoc w szkole. Wszyscy możemy pomóc to powstrzymać*, 2003, dostęp 30.11.2019).

Działania podejmowane w ramach profilaktyki przemocy w szkole dzielą się na trzy poziomy. Pierwszym z nich jest profilaktyka uniwersalna. W jej ramach organizuje się specjalne szkolenia dla nauczycieli, które poruszają kwestie takie jak przemoc, agresja i uczą sposobów reagowania na takie sytuacje oraz udzielania odpowiedniego wsparcia. Znaczenie mają również regularne dyżury nauczycieli na przerwach, a także monitoring. W każdej szkole powinien być opracowany konkretny i jasny zbiór zasad oraz reguł obowiązujących w placówce, który powinien zawierać również konsekwencje zachowania sprzecznego z przyjętymi zasadami. Warto wprowadzać i promować różne „programy rówieśnicze”, które mogą polegać np. na wzajemnej pomocy w nadrabianiu zaległości w nauce. Bardzo istotną kwestią jest również współpraca szkoły z rodzicami. Drugim poziomem jest profilaktyka selektywna. W jej ramach należy udzielić odpowiedzi na pytanie: „Jak budować odporność uczniów doświadczających poważnych przeciwności życiowych?”. Nauczyciele i pedagodzy powinni otoczyć uczniów opieką i wsparciem ze szczególnym uwzględnieniem dzieci słabszych od innych. Kolejny ważny element to budowanie więzi ze szkołą i klasą. Można to zrobić poprzez angażowanie ucznia w różne aktywności, np. sportowe czy artystyczne, a następnie otwarcie chwalić go za działania, które podjął w ramach tych aktywności. W tym etapie również bardzo ważna jest współpraca nauczyciela z rodzicami. Podczas takich spotkań można ukazywać rodzicom mocne strony dziecka. Dzięki temu komunikacja na linii rodzic – dziecko ulegnie znaczącej poprawie. Należy również wyznaczać konkretne i jasne wymagania dotyczące zachowania dzieci w szkole. Powinny być one jednakowe dla wszystkich uczniów – bez żadnych wyjątków. Wzmacnia to poczucie bezpieczeństwa, a także pomaga budować więź ze szkołą. Uczniowie powinni być również edukowani w kierunku umiejętności społecznych i psychologicznych. Chodzi tutaj np. o naukę kontrolowania swoich emocji, podejmowania samodzielnych decyzji czy też naukę asertywności. Bardzo ważne jest również to, aby stwarzać uczniom okazje do zaangażowania się w różne aktywności. Wynika to z faktu, iż dzieci lubią czuć się doceniane, a także chcą robić rzeczy, które są wartościowe. Trzecim poziomem jest profilaktyka wskazująca. Jest ona skierowana do konkretnego ucznia, który przejawia długotrwałe zachowania agresywne, a ich intensywność wymusza

stanowczą reakcję. Tę profilaktykę można realizować poprzez organizowanie indywidualnej pracy z uczniem i jego rodzicami, bądź też w małych grupach (Borkowska, Witkowska, Szymańska, 2012, s. 13–19).

W przeciwdziałaniu przemocy w szkole główną rolę odgrywają nauczyciele. Zgodnie z art. 6 Ustawy z dnia 26 stycznia 1982 roku Karta Nauczyciela, nauczyciel obowiązany jest do:

- 1) rzetelnego realizowania zadań związanych z powierzonym mu stanowiskiem oraz podstawowymi funkcjami szkoły: dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą, w tym zadań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę;
- 2) wspierania każdego ucznia w jego rozwoju;
- 3) dążenia do pełni własnego rozwoju osobowego;
  - 3a) doskonalenia się zawodowo, zgodnie z potrzebami szkoły;
- 4) kształcenia i wychowywania młodzieży w umiłowaniu Ojczyzny, w poszanowaniu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w atmosferze wolności sumienia i szacunku dla każdego człowieka (Dz.U. z 2019 r. poz. 2215).

Inicjatywą sprzeciwiającą się przemocy w szkole był realizowany w latach 2006–2013 program społeczny „Szkoła bez przemocy”. Program prowadzony był przez osiemnaście dzienników regionalnych Polska Press Grupy oraz Fundację Orange i objęty został patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Komorowskiego. Ambasadorami programu byli:

- 1) mistrz olimpijski w pchnięciu kulą – Tomasz Majewski;
- 2) wicemistrz świata i mistrz Europy w siatkówce – Piotr Gruszka;
- 3) wicemistrz świata i mistrz Europy w siatkówce – Paweł Wojciechowski;
- 4) mistrz olimpijski i Europy w gimnastyce – Leszek Blanik.

Program „Szkoła bez przemocy” powstał w celu przeciwdziałania przemocy w szkołach. Środkami do jego osiągnięcia było zwiększanie świadomości na temat przemocy, udzielanie wsparcia i narzędzi, które pozwalały na eliminację zjawiska przemocy w szkołach (szkolabezprzemocy.pl). Pomocny w realizacji celów był Kodeks szkoły bez przemocy, którego postanowienia są następujące:

- 1) „Szkoła jest wspólnotą. Szkoła dąży do stworzenia wspólnoty wszystkich nauczycieli, uczniów, ich rodziców oraz pracowników niepedagogicznych szkoły, opartej o jasny i przejrzysty system norm.
- 2) Wszyscy się szanujemy. Wspólnota szkolna buduje klimat bezpieczeństwa, szacunku, otwartego dialogu i porozumienia pomiędzy nauczycielami, pracownikami szkoły, uczniami i rodzicami. Wszyscy uczestnicy społeczności szkolnej szanują siebie nawzajem i nie zachowują się wobec siebie agresywnie.
- 3) Wspólnie działamy przeciw przemocy. W szkole działa system przeciwdziałania przemocy, który jasno określa: obowiązujące normy, procedury działania

- i współpracy wszystkich zainteresowanych w zakresie rozwiązywania konfliktów oraz reagowania wobec przejawów agresji i przemocy. Jego zasady obowiązują wszystkich uczestników społeczności szkolnej: nauczycieli, uczniów, pracowników niepedagogicznych oraz wszystkie osoby znajdujące się na terenie szkoły.
- 4) Niczego nie ukrywamy. Szkoła prowadzi regularną diagnozę problemu przemocy w szkole, a efekty działania systemu przeciwdziałania przemocy podlegają monitoringowi oraz ewaluacji.
  - 5) Zawsze reagujemy. Szkoła reaguje na każdy przejaw agresji i przemocy oraz zapewnia długofalową, odpowiednią pomoc zarówno ofiarom, jak i sprawcom przemocy.
  - 6) Nauczyciel nie jest sam. Szkoła podejmuje działania, by nauczyciele mieli odpowiednią wiedzę i umiejętności z zakresu rozwiązywania konfliktów i radzenia sobie z przejawami agresji i przemocy.
  - 7) Uczniowie wiedzą, jak działać. Szkoła organizuje uczniom regularne zajęcia profilaktyczne z zakresu umiejętności psychologicznych i społecznych, oraz radzenia sobie z agresją i przemocą.
  - 8) Rodzice są z nami. Aby przeciwdziałać przemocy szkoła współpracuje z rodzicami, włączając ich do tworzenia systemu przeciwdziałania przemocy i obejmując działaniami edukacyjnymi.
  - 9) Mamy sojuszników. Szkoła współpracuje ze środowiskiem pozaszkolnym przy podejmowaniu działań profilaktycznych i interwencyjnych dotyczących agresji i przemocy, gdy potrzeby przekraczają możliwości lub kompetencje szkoły.
  - 10) Nagradzamy dobre przykłady. Szkoła promuje wzorce zachowań oparte na poszanowaniu godności każdego człowieka” (Kodeks, szkolabezprzemocy.pl dostęp 20.11.2019).

Podsumowanie

Przemoc jest zjawiskiem występującym powszechnie i pojawia się w różnych miejscach. Również takich, które powinny przed nią chronić, czyli dom rodzinny i szkoła. Państwo polskie reguluje i stara się otaczać ofiary przemocy swoją opieką. Przykładem takiej pomocy jest chociażby procedura „Niebieskich Kart”. Różnorodność form i rodzajów przemocy może niekiedy utrudniać udowodnienie jej stosowania i tym samym objęcie ochroną osoby doświadczającej przemocy. Szczególnie trudne może to być w przypadku przemocy psychicznej, która nie zostawia fizycznych śladów, ale wykazuje ogromny wpływ na funkcjonowanie człowieka w społeczeństwie, a jej skutki mogą być tragiczne.

Bibliografia

- Badura-Madej W., Dobrzyńska-Mesterhazy A. (2000). *Przemoc w rodzinie. Interwencja kryzysowa i psychoterapia*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Dworzecki J. (2010). *Taktyka i techniki interwencji*. Gliwice: Wydawnictwo Gliwicka Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości.

Akty prawne:

- Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2019 r. poz. 2215).
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 2005 Nr 180 poz. 1493).

Źródła internetowe:

- <http://www.niebieskalinia.info/index.php/przemoc-w-rodzinie/6-co-to-jest-przemoc>, (dostęp 25.11.2019r.).
- Durda R. (2015). *Co warto wiedzieć o procedurze Niebieskie Karty*. Pobrano z: <https://www.nik.gov.pl/plik/id,10944.pdf>, (dostęp 25.11.2019).
- Przemoc w szkole. Wszyscy możemy pomóc to powstrzymać* (2003). Pobrano z: <http://www.edu.gov.on.ca/eng/multi/polish/BullyingPL.pdf>, (dostęp 30.11.2019).
- Borkowska A., Witkowska M., Szymańska J. (2012). Pobrano z: [file:///C:/Users/X/.Downloads/agresja i przemoc poradnik nauczyciel przeciwdziaanie agresji i przemocy w szkole.pdf](file:///C:/Users/X/.Downloads/agresja%20i%20przemoc%20poradnik%20nauczyciel%20przeciwdziaanie%20agresji%20i%20przemocy%20w%20szkole.pdf) (dostęp 26.01.2019).
- Przemoc w szkole – definicje, charakterystyka i opis zjawiska*. Pobrano z: <http://www.szkolabezprzemocy.pl/73,przemoc-w-szkole> (dostęp 20 11.2019).
- Kodeks*. Pobrano z: <http://www.szkolabezprzemocy.pl/203,kodeks>, (dostęp 20 11.2019).
- <http://www.szkolabezprzemocy.pl/> (dostęp 20 11.2019).

Violence in the family and in the school

Abstract

Violence is a common phenomenon that occurs in family homes and schools. It comes in many forms and types and is also associated with aggressive behavior. Regulations on violence in the family are contained in the Act of 29 July 2005 on the prevention of violence in the family. A special form of protection and assistance to victims is the „Blue Cards“ procedure. School violence is a phenom-

enon that should be tackled first by teachers and educators working in schools. Prevention of violence at school is divided into three stages.

Keywords: violence, „Blue Cards“, protection